YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

TSUE

YIT
Yashil iqtisodiyot&taraqqiyot
ilmiy-elektron jurnal

№3

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2026

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2026-yil, mart.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja’sur Artiqboy o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:
““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali
O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI IQTISODIYOTDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINING IQTISODIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR ETUVCHI TIZIMLASHTIRILGAN TAHDIDLAR....40
Qodirov Tuyg'un Uzoqovich, Nabiyev Bexzod Shavkatovich

SANOAT TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSIYA VA TEXNOLOGIK MODERNIZATSIYANING O'RNI 44
Boboqulov Sanjar Bahromqulovich

YASHIRIN IQTISODIYOTNI BAHOLASHNING USLUBIYOTI VA UNING SOLIQ TIZIMIDA QO'LLANILISHI 49
To'xtabayev Oybek Odilovich

YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR....56
Ismailov Bobir Salomovich

TIJORAT BANKLARI INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI 62
Yangiboyev F.B.

MINTAQAVIY IQTISODIY SALOHIYATDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH....68
Turayev Og'abek Kaxramonovich

XORIJIY MAMLAKATLARDA TO'QIMACHILIK KLASTERLARINI RIVOJLANTIRISH TAJRIBASI....75
Yusupova Feruza Yo'ldoshevna

BANK XIZMATLARI SIFATINI BOSHQARISHNING INTEGRATSION VA ADAPTIV MODELI....83
Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li

QURILISH TASHKILOTLARI FAOLIYATINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA BAHOLASH 89
Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich

ICHKI NAZORAT VA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDAGI XAVFLARNI BOSHQARISH 94
Islamova Nargiza Mirzaxidovna

TURIZMNING MINTAQADA IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRI 104
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li

O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYALARNI JALB QILISH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI OSHIRISHNING HOZIRGI KUNDAGI HOLATI TAHLILI 111
Begamov S.X.

RETHINKING JOB CREATION: ONTOLOGICAL AND EPISTEMOLOGICAL FOUNDATIONS OF MACROECONOMIC EMPLOYMENT ANALYSIS....116
Zakhidov Azizbek Rustamovich

HUDUDIY TURIZM KLASTERLARINI SHAKLLANTIRISH VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH....125
Ro'zimova Xusnora Mirzobek qizi

SUG'URTACHILIK VA O'ZBEKISTONDA SUG'URTA SEKTORINING HOLATI....129
O'runboyeva Sotima Alisher qizi

GO'SHT VA GO'SHT MAHSULOTLARINI SANOAT USULIDA QAYTA ISHLASHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBALARI....134
Xaydarova Sitora Suranbay qizi

KORXONALAR QIYMATINI BAHOLASH VA BOZOR BAHOSINI SHAKLLANTIRISH METODOLOGIYASI....139
Abduraxmanov Sherzodbek Ravshanovich

YASHIL IQTISODIYOT: EKOLOGIK BARQARORLIK VA IQTISODIY SAMARADORLIK UYG'UNLIGI....145
Jamaldinova Asalxon Saliyevna

2025-YILDA O'ZBEKISTON UCHUN ENG YAXSHI 10 TA TRANSPORT TEXNOLOGIYALARI VA INNOVATSIYALARI 151
Mamasaliyeva Mukaddas Ibadullayevna, Beketov Timur Kazakbayevich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN YONDASHUVLARI: AN’ANAVIY VA ZAMONAVIY TIZIMLAR QIYOSIY TAHLILI 155
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich

ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ 163
Хайдарова Ёркиной Аскар кизи

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI QO‘LLAB-QUVVATLASHNING FISKAL VA INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI 170
Mamatova Nodira Mirzavaliyevna

ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА И УСТОЙЧИВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ: ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ МОДЕЛИ ПЕРЕХОДА ТЕПЛИЧНЫХ ХОЗЯЙСТВ ТАШКЕНТСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ НА СОЛНЕЧНЫЕ СИСТЕМЫ ЭНЕРГОСНАБЖЕНИЯ 178
Срожиддинова Зарина Хайриддиновна, Абдувалиева Зилола Абдуллаевна

MAMLAKATIMIZDA QISHLOQ HUDUDLARIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI 186
Yuldashova Nilufar Ziyabayevna

RIVOJLANISHDA RAQOBAT EMAS, BALKI HAMKORLIKNING USTUVORLIGI: NAZARIY VA AMALIY TAHLIL 190
Xolmirzayev Ulug‘bek Abdulazizovich

IJTIMOIY HIMOYA QAMROVINI KENGAYTIRISH MEXANIZMLARI VA “QAMRAB OLINMAGAN O‘RTA QATLAM” MUAMMOSI 196
Bafoev Farrux Jo‘raqulovich

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA EKOLOGIK BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH 202
Shanazarova Gulyoraxon Baxtiyarovna

O‘ZBEKISTON STARTAP EKOTIZIMIDA INVESTITSIYA JALB QILISH JARAYONINING INSTITUTSIONAL MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI 208
Xoliqova Xurshidaxon Xayotjon qizi

INNOVATSION IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH SHAROITIDA STARTAP EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI 214
Usmanov Gafurjon Shavkatovich

QURILISHDA ISHLAB CHIQARISH VA SIFATNI BOSHQARISH TIZIMLARINING RIVOJLANISHI 220
Buriyev Xakim Toshimovich, Usmanov Ilxom Achilovich

O‘ZBEKISTONDA INVESTITSION MUHITNI TAKOMILLASHTIRISHNING STRATEGIYALARI 225
Xolov Sherali Axrorboyevich

2010–2024-YILLARDA O‘ZBEKISTONDA TO‘QIMACHILIKNI INVESTITSIYALASHNING EKONOMETRIK TAHLILI 229
Ashurov Shuhratbek Qudrat o‘g‘li

TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINI TA’MINLASHNING ZAMONAVIY USULLARI 233
Sherbekova Kamola Norbekovna

AHOLI MOLIYAVIY SAVODXONLIGI DARAJASI VA UNI BAHOLASHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARI 243
Abduvoxidov Akmal Abdulazizovich

MARKAZIY BANK KURS SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI 249
Saydullayev Nodirbek Narzullaevich

O‘ZBEKISTON MINTAQALARIDA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISH SALOHIYATI VA MUAMMOLARI 258
Raupov Shuxrat Soyibovich

ЭКОТУРИЗМ В УЗБЕКИСТАНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ 264
Абидова Дилфуза Игамбердиевна, Рахматуллаева Зулайхо Хасан кизи

DIGITAL ECONOMY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: BUSINESS CHANGE IN THE REGIONS 270
Abdullayev Muzaffar Abdujabbarovich

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASHDA IOT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH....273
Mirzaev Dilshod Artikovich

ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ СТАРТАП-ПРОЕКТОВ В ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА....279
Касимова Наргиза Сабитджановна

YASHIL IQTISODIYOTNING NAZARIY ASOSLARI VA UNGA ILMIY YONDASHUVLAR....284
Ismoyilova Mahliyo Oybek qizi

BOSHQARUVDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR (OLIY TA'LIM MISOLIDA)....289
Karieyva Gulnora Abdullayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li

TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV MIJOZLARGA XIZMAT KO'RSATISHNING AMALDAGI HOLATI VA ASOSIY TENDENSIYALARI....295
Qurbonov Odilbek Ro'zmatovich

O'ZBEKISTONDA SPORT FEDERATSIYALARI VA ASSOTSIATSIYALARINI SAMARALI BOSHQARISH TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'LLARI....302
Umed Farmonkulovich Radjabov

XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA QARATILGAN IQTISODIY MEXANIZMNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING AMALIY AHAMIYATI....307
Mullayeva Mexrangiz Axtam qizi

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA)....313
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Muradova Nazira Raximjanovna

RAQAMLI MARKETING VA ONLAYN PLATFORMALAR ORQALI EKOTURISTIK MAJMUALARNI OMMALASHTIRISH TRENDI....318
Xolmatova Parvina Asliddin qizi

O'ZBEKISTONDA SOLIQ MA'MURCHILIGI STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI VA ULARNI YECHIMLAR....323
Normurzayev Umid Xolmurzayevich

РАЗВИТИЕ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА КАК ФАКТОР РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА....327
Бахтиёров Худайберган Хамдам угли

MAHALLIY BUDJETLARDA TRANSFERTLARGA QARAMLIK DARAJASINI BAHOLASH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)....335
Xudoyqulov Hamidjon Abdullayevich

QORAQALPOG'ISTON QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNI BOSHQARISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI....342
Tajibaev Berdax Asqarbay ulı

XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INNOVATSION JARAYONLARNI JADALLASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH....347
Ashurova Maftuna Ortiq qizi

STRATEGIC DIRECTIONS FOR INCREASING CAPITAL EFFICIENCY OF COMMERCIAL BANKS: DIGITALIZATION AND RISK MANAGEMENT INTEGRATION....352
Sadullaeva Mokhinur Aziz kizi

TECHNOLOGY MANAGEMENT AND SME INTERNATIONALIZATION: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW....358
Abduxafizova Madinabonu Mirabbos qizi

TA'LIM SIFATINI BAHOLASH MEZONLARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI....363
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich

SMART UNIVERSITET KONSEPSIYASI ASOSIDA REYTING VA RAQOBATBARDOSHLIKNI INTEGRAL BOSHQARISH....371
Xudoyqulov Husen Ahadovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

BUXGALTERIYA HISOBINING MILLIY VA XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA MOLIYAVIY HISOBOT 1-SHAKLINING QIYOSIY TAHLILI 379
Shodiyev Murodjon Bakirovich

SUG'URTA BOZORINING RAQAMLI RIVOJLANISHIDA NAZARIY QARASHLAR 384
G'oziyeva Aziza Abdusalomovna

MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA INNOVATSION LOYIHALAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI 389
Xamrayev Quvvat Iskandarovich

MAHALLIY BUDJETLAR DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI 397
P.SH.Usmonov

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОВ ИНВЕСТИЦИОННОГО АНАЛИЗА ДЛЯ ОЦЕНКИ ДОХОДНОСТИ АКЦИЙ УЗБЕКСКИХ ЭМИТЕНТОВ 401
Ирмухамедова Муслима Дилшодовна

KORXONA VA TASHKILOTLARDA INSON KAPITALIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA KORPORATIV MADANIYAT, AXLOQIY-RUHIY VA MA'NAVIY MUHITNING O'RNI 407
Suyunov Dilmurod Xolmurodovich, Qodirov Tuyg'un Uzoqovich

ELEKTRON PULLARNING MOHIYATI VA ULARNING MILLIY TO'LOV TIZIMIDAGI ROLI 416
Toshniyozov Sherali Kamoliddinovich

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA UY XO'JALIKLARINING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI KENGAYTIRISH. 423
Eshbaeva Shahnoza Faxriddinovna

APPLICATION OF EXTREME MODELS IN ASSESSING THE ECONOMIC POTENTIAL OF AN ENTERPRISE 428
Musayeva Shoira Azimovna

SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XORIJIY TAJRIBA HAMDA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH SAMARADORLIGI 435
Bozorova Ozoda Raximovna

DAVLAT FUQAROLIK XIZMATI IMIJINI OSHIRISHDAGI MUAMMOLARNI HAL ETISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI: QIYOSIY TAHLIL 439
Bekmurodov Navruz Ergashevich

TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA YARATILGAN YALPI QO'SHILGAN QIYMAT DINAMIKASI VA UNI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 449
O'rinov Komiljon Kozimovich

BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHNING MINTAQAVIY OMILLARI 453
Salomat Norova

QURILISH MATERIALLARI BOZORI VA UNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI 459
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o'g'li

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKSPORT OPERATSIYALARINI SUG'URTA QILISHNI RIVOJLANTIRISH 465
Xalikov R. B.

BIZNES JARAYONLAR AUTSORSINGINI OPTIMALLASHTIRISH USULLARI TAHLILI 472
Uzaqov Ortik Shaymardanovich

DAVLAT MOLIYAVIY BOSHQARUVI SAMARADORLIGINING IJTIMOIY ADOLATGA TA'SIRINING PEFA VA CEQ METODOLOGIYALARI ORQALI TAHLILI 477
Zokirjonov Muhammadsodiq Ravshanbek o'g'li

NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL QILISHNING XORIJ TAJRIBASI 485
Turmanqulov Norpo'lat Sa'dullayevich

MINTAQADA IJTIMOIY HIMOYA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH 491
Saparov Ismat Chorshanbiyevich

MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANISHDA EKOLOGIK INNOVATSIYALARNI QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI 495
Ismatov Sharofiddin Asatulloyevich

THE ESSENCE OF THE OPTIMAL COST STRATEGY 500
Sodiqov Mirakhror Abbos ugli

TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA TOG‘-KURORT ZONALARINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY JIHATLARI (CHORVOQ ERKIN TURISTIK ZONASI MISOLIDA) 504
Shomurodova Shahnoza G‘ayratovna

ICHKI AUDIT SIFATI VA SAMARADORLIGI TUSHUNCHALARINING IQTISODIY MAZMUNI HAMDA ULARNING O‘ZARO BOG‘LIQLIGI 509
Ergashev Olloyor Furqat o‘g‘li

QISHLOQ XO‘JALIGI KORXONALARI FAOLIYATINI SOLIQQA TORTISH VA UNI HISOBINI YURITISH 517
Abdullayev Abdurauf

TIJORAT BANKLARNING RISKLARINI BAHOLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR 522
Kudaybergenova Guzal Kuanishbayevna

TIJORAT BANKLARIDA KORRUPSIYAVIY-KOMPLAENS MUAMMOLARI: TAHLIL VA YECHIMLAR 527
Yunusov Baxtiyor Shavkatovich

MAISHIY XIZMAT KO‘RSATISHNING SIFAT NAZORATINI HAMDA TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLLASHTIRISH 532
Meliyev X.T.

ОЦЕНКА КАЧЕСТВА СЕРВИСА И ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА 541
Усманова Азиза Баходировна

RAQAMLI BANK XIZMATLARI ORQALI MOLIYAVIY INKLYUZIVLIKNI KENGAYTIRISH 545
Azlarova Mushtariybegim Abror qizi

QURILISH KORXONALARNI BOSHQARISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYALARNING AHAMIYATI 550
Egamov Raxmatillo Mirolimovich, Bobobekov Davron Gafurovich

FINANCIAL MARKET PARTICIPANTS: A CLASSIFICATION BY ROLE AND RESPONSIBILITY 553
Khotamkulova Madina

ФОРМИРОВАНИЕ «ТУРИСТИЧЕСКОЙ МАХАЛЛИ» КАК ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКИ В СФЕРЕ ГОСТЕВЫХ ДОМОВ УЗБЕКИСТАНА 559
Иргашева Нигина Салохиддиновна

BANKLARDA KREDIT GAROVI BILAN ISHLASHNING XORIJ ILG‘OR TAJRIBASI VA UNDAN O‘ZBEKISTON BANKLARI AMALIYOTIDA FOYDALANISH ISTIQBOLLARI 567
Sh. Saidov

MILLIY UGLEROD SAVDOSI TIZIMINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI 573
Islamov Shoxzod Shuxrat o‘g‘li

THE NECESSITY OF CREATING A BUSINESS ENVIRONMENT AND ITS ROLE AND SIGNIFICANCE IN THE NATIONAL ECONOMY 582
Amanov Davron Ravshan ugli

SUV RESURSLARINI BOSHQARISHDA RAQAMLASHTIRISH SAMARADORLIGI 588
Saidov Muhammadali Hakimovich, Mahammatov Hoshim, Esanbekov Diyorbek

ТРАНСФОРМАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЁТА БАНКОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО И ПРИНЦИПАМИ ESG 595
Насирдинов Шарифджон Изатуллоевич

ОЦЕНКА ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭЛЕКТРОБУСА 600
Мухитдинов Акмал Анварович, Касимов Омил Камалович, Саидов Азамат Илхом угли

XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA DUKKAKLI DON MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN QO‘LLAB-QUVVATLASH YO‘NALISHLARI (HINDISTON TAJRIBASI MISOLIDA) 608
Mirsayd Xudaybergenov

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLINING FAROVONLIGI VA DAROMAD MANBALARINI STATISTIK TAHLILI 612
Mamatkulov Baxtiyor Xalmuradovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI RIVOJLANTIRISH VA BOSHQARUV MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH 618
Muxamedjanova Maxfuza Baxodir qizi

MOLIYAVIY AKTIVLARNING IQTISODIY MOHIYATI, MAZMUNI HAMDA KLASSIFIKATSIYASI 627
Odiljonova Oybarchin Fayzullo qizi

XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI ORQALI MAMLAKATIMIZ LOYIHALARINI AMALGA OSHIRISH TARTIBI TAHLILI 631
Rasulova Dilfuza Valiyevna

HUDUDNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA IQTISODIY SALOHIYATNING O'RNI 636
Avazbek Xalbekov

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SABZAVOTCHILIK TARMOG'INING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI 642
Sobir Xasanov

IMPACT OF REGIONAL INFRASTRUCTURE AND NATURAL RESOURCE UTILIZATION ON THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL TOURISM (A DISTRICT-LEVEL ANALYSIS OF THE SAMARKAND REGION, UZBEKISTAN) 650
Toyirova Shohista Bobobekovna

INNOVASION IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIY-IQTISODIY OMILLARI 657
Talapova Nargiza Baxriddinovna

BOZOR BEQARORLIGI SHAROITIDA BANK OBRO'SINI STRATEGIK RESURS SIFATIDA BARQARORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI 661
Yuldasheva Kamola Qosimjonovna, Ziyaeva Muhtasar Mansurdjanovna

O'ZBEKISTONDA DAVLAT PENSIYA TIZIMINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH MASALALARI 667
Pardayev Farrux Muzaffarovich

RAQAMLI TRANSFORMASIYA SHAROITIDA MENEJERLARNING RAQAMLI KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH 671
Sharipova Zulfiya Shokirjonovna

FUQAROLAR ISHTIROKIGA ASOSLANGAN TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISH TIZIMI VA UNING IJTIMOIY-IQTISODIY AHAMIYATI 677
Shukurova Parizod, Soatova Nodira Boboxonovna

O'ZBEKISTON QISHLOQ HUDUDLARINING BARQAROR RIVOJLANISH YO'NALISHLARIDA QISHLOQ TURIZMI VA EKOTURIZM – ASOSIY USTUVOR YO'NALISHLARI 682
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi

IQTISODIYOT ЭКОНОМИКА ECONOMY

O‘ZBEKISTON QISHLOQ HUDUDLARINING BARQAROR RIVOJLANISH YO‘NALISHLARIDA QISHLOQ TURIZMI VA EKOTURIZM – ASOSIY USTUVOR YO‘NALISHLARI

Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali
Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes kafedrasi dotsenti, PhD.
ORCID: 0000-0003-4202-7159
E-mail: aqida_abdurakhmanova@yahoo.com

Annotatsiya. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi qishloq turizmi va ekoturizm o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni hamda barqaror rivojlanish tamoyillari bilan mahalliy an’ana va madaniy merosni saqlab qolish zarurati o‘rtasidagi munosabatni ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iboratdir. Tadqiqot doirasida qishloq hududlarida turizmni rivojlantirish jarayonida ekologik barqarorlik, mahalliy jamoalarning faol ishtiroki va iqtisodiy samaradorlikni ta’minlash imkoniyatlari o‘rganiladi. Shuningdek, qishloq turizmi va ekoturizmning integratsiyalashgan rivojlanishining nazariy hamda amaliy jihatlari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: ekoturizm, qishloq turizmi, mahalliy jamoalar, barqaror rivojlanish, turizm ekologiyasi.

Abstract. The main purpose of this study is to analyze the relationship between rural tourism and ecotourism, as well as the interaction between the need for sustainable development and the preservation of local traditions and cultural heritage. The research explores the possibilities of ensuring environmental sustainability, active participation of local communities, and economic efficiency in the development of tourism in rural areas. In addition, the theoretical and practical aspects of the integrated development of rural tourism and ecotourism are examined.

Key words: ecotourism, rural tourism, local communities, sustainable development, tourism ecology.

Аннотация. Основная цель данного исследования заключается в научном анализе взаимосвязи между сельским туризмом и экотуризмом, а также соотношения между необходимостью устойчивого развития и сохранением местных традиций и культурного наследия. В рамках исследования рассматриваются возможности обеспечения экологической устойчивости, активного участия местных сообществ и экономической эффективности при развитии туризма в сельских территориях. Кроме того, анализируются теоретические и практические аспекты интегрированного развития сельского туризма и экотуризма.

Ключевые слова: экотуризм, сельский туризм, местные сообщества, устойчивое развитие, экология туризма.

KIRISH

Turizm Yevropa Ittifoqida muhim iqtisodiy faoliyat turlaridan biri hisoblanadi. U turli xil turistik mahsulotlar va yo‘nalishlarni qamrab oladi hamda ushbu sohada ko‘plab manfaatdor tomonlar faoliyat yuritadi. Xuddi shuningdek, O‘zbekistonda ham turizm iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri bo‘lib, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim o‘rin tutadi.

Turizm barqaror rivojlanish, iqtisodiy o‘sish, bandlikni ta’minlash hamda hududlar o‘rtasidagi iqtisodiy va ijtimoiy integratsiyani mustahkamlash kabi bir qator strategik maqsadlarga erishishda katta salohiyatga ega. Shu bois, turizm sohasini rivojlantirish bo‘yicha strategik yondashuvning asosiy vazifasi barqaror, yuqori sifatli va raqobatbardosh turizmni rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish hamda uning mustahkam asoslarini shakllantirishdan iboratdir [1].

Barqaror turizm rivojlanishi turistlar hamda qabul qiluvchi hududlarning ehtiyojlarini qondirish bilan bir qatorda, kelajak avlodlar uchun tabiiy, iqtisodiy va ijtimoiy resurslarni saqlab qolish hamda ularni rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytirishni nazarda tutadi. Turizm ayrim hududlarda turli xil ijobiy hamda ayrim hollarda muayyan murakkab ta’sirlarni yuzaga keltirishi mumkin. Shu bilan birga, u qishloq xo‘jaligi, mahalliy oziq-ovqat

mahsulotlari ishlab chiqarish, hunarmandchilik va xizmat koʻrsatish kabi boshqa iqtisodiy faoliyat tarmoqlarining rivojlanishini ragʻbatlantiradi hamda mahalliy aholi daromadlarini oshirishga xizmat qiladi.

Qishloq turizmi va ekoturizm turistik salohiyatga ega hududlar hamda mintaqalarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim omil sifatida namoyon boʻladi. Ushbu sohaning muhim ijobiy natijalaridan biri turistlar tomonidan amalga oshiriladigan xarajatlar hisobidan davlat byudjeti daromadlarining oshishi, turizm bilan bogʻliq mahsulot va xizmatlar savdosining kengayishi hamda turli iqtisodiy tarmoqlarga investitsiyalar jalb qilinishidir. Natijada turizmning multiplikativ ta’siri orqali hududlar iqtisodiy rivojlanishi jadallashadi va mamlakat iqtisodiy farovonligining oshishiga xizmat qiladi.

Qishloq turizmining shakllanishi mehmondoʻstlik, dam olish hamda an’anaviy qishloq turmush tarziga asoslangan faoliyat turlarini uygʻunlashtirish gʻoyasiga tayanadi. Uning asosiy konsepsiyasiga koʻra, qishloq xoʻjaligi faoliyati tabiiy va ekologik jihatdan toza muhitda amalga oshiriladi hamda tabiiy resurslarga boy hududlarda organik oziq-ovqat mahsulotlari yetishtiriladi. Soʻnggi yillarda ekologik toza va tabiiy mahsulotlarga boʻlgan talabning ortib borishi xalqaro oziq-ovqat bozorlarida, jumladan, Yevropa mamlakatlarida ham yaqqol namoyon boʻlmoqda.

Shu bilan birga, qishloq hududlari koʻp asrlik an’ana va urf-odatlarga boy boʻlib, ular, ayniqsa, xorijiy turistlar uchun oʻziga xos madaniy tajribani taqdim etadi. Bunday madaniy meros va milliy qadriyatlar turistlar uchun yangi, qiziqarli va noyob tajribani yaratadi hamda ularning dam olish joyini tanlash jarayonida muhim omil sifatida xizmat qiladi.

Ekoturizm — bu turizmning shunday shakliki, unda turistlarning asosiy motivatsiyasi tabiatni kuzatish va qadrlash, shuningdek, tabiat bilan bogʻliq mahalliy an’ana hamda madaniy qadriyatlarni oʻrganishdan iborat boʻladi. Ekoturizm quyidagi asosiy shartlarga javob berishi lozim:

• tabiatni asrash va muhofaza qilishni ta’minlash;
• mahalliy inson resurslaridan samarali foydalanish;
• ta’limiy va ma’rifiy ahamiyatga ega boʻlishi, ya’ni turistlar hamda mahalliy aholi oʻrtasida tabiatga hurmat va ekologik ongni shakllantirish;
• tabiiy muhit hamda ijtimoiy-madaniy muhitga minimal darajada salbiy ta’sir koʻrsatish.

Mazkur yondashuv Butunjahon Turizm Tashkiloti tomonidan berilgan umumiy ta’rifga ham mos keladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ekoturizm 1980-yillarda ommaviy turizmning ayrim salbiy oqibatlariga javob sifatida shakllangan. The International Ecotourism Society ekoturizmni “tabiiy hududlarga mas’uliyatli sayohat qilish boʻlib, u atrof-muhitni muhofaza qilish, mahalliy aholining farovonligini ta’minlash hamda tashrif buyuruvchilar uchun tushuntirish va ta’lim jarayonlarini oʻz ichiga oladi”, deb ta’riflaydi [1]. Ushbu ta’rif uchta oʻzaro bogʻliq ustunga asoslanadi: atrof-muhitni muhofaza qilish, mahalliy jamoalar uchun ijtimoiy-iqtisodiy foyda yaratish hamda turistlar uchun ta’limiy va madaniy tajribalarni taqdim etish.

Ilmiy adabiyotlarda ushbu tamoyillarni amaliyotga tatbiq etish masalasi keng muhokama qilinadi. Ayrim tadqiqotchilar ekoturizm ba’zi holatlarda an’anaviy turizm amaliyotlarini ekologik jihatdan maqbul koʻrsatish uchun “yashil marketing” vositasi sifatida qoʻllanilishi mumkinligini ta’kidlaydilar [2]. Boshqa tadqiqotlar esa ekoturizm muvaffaqiyatli joriy etilgan hududlarda tabiatni muhofaza qilish va iqtisodiy rivojlanish oʻrtasida muvozanatga erishilganini koʻrsatadi [3].

Soʻnggi yillardagi ilmiy izlanishlarda ekoturizm tushunchasi yanada kengaytirilib, unga iqlim oʻzgarishiga moslashish, madaniy merosni asrash hamda innovatsion texnologiyalarni joriy etish kabi yangi yoʻnalishlar ham kiritilmoqda. Tadqiqotchilar M. T. Stone va X. Font ekoturizmning muvaffaqiyatli rivojlanishi nafaqat ekologik tamoyillarga amal qilish, balki ijtimoiy tenglik, madaniy autentiklik hamda iqtisodiy samaradorlikni ham ta’minlashga bogʻliqligini ta’kidlaydilar [4]. Ularning fikricha, bu jarayon “toʻrt tomonlama barqarorlik” modeli — ekologik, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy omillarning oʻzaro uygʻunligini talab etadi. Bunday yondashuv barqaror rivojlanish haqidagi zamonaviy qarashlar bilan hamohang boʻlib, ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy tizimlarning oʻzaro bogʻliqligini e’tirof etadi [5].

Jamiyatga asoslangan turizm (CBT) mahalliy nazorat, mulkchilik va turizm daromadlarini adolatli taqsimlashni ustuvor deb biluvchi model sifatida keng tarqalmoqda. H. Goodwin va R. Santilli JATni “mahalliy jamoalar tomonidan boshqariladigan va ular manfaatlariga xizmat qiladigan turizm faoliyati boʻlib, u tashrif buyuruvchilarga mahalliy hayot tarzi hamda madaniyatini oʻrganish imkonini yaratadi”, deb ta’riflaydilar [6].

Qishloq turizmi boʻyicha ilmiy tadqiqotlar turizmning qishloq hududlarini rivojlantirish, qishloq xoʻjaligini diversifikatsiya qilish hamda kambagʻallikni kamaytirishdagi rolini keng yoritadi. B. Lane va E. Kastenholz fikriga koʻra, qishloq turizmining muvaffaqiyatli rivojlanishi iqtisodiy oʻsish bilan qishloq hududlarining oʻziga xos madaniy va tabiiy xususiyatlarini saqlab qolish oʻrtasida muvozanatni ta’minlashga bogʻliq [7].

So'nggi yillarda "kreativ turizm" tushunchasi ham qishloq turizmining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida shakllanmoqda. Ushbu model turistlarning mahalliy faoliyatlarda, hunarmandchilik jarayonlarida hamda an'anaviy madaniy tajribalarda faol ishtirok etishini nazarda tutadi [8].

So'nggi yillarda O'zbekiston turizm sohasi davlat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar, infratuzilmaning rivojlanishi hamda xalqaro turizmni rag'batlantirish siyosati natijasida izchil rivojlanib bormoqda. Mamlakatning boy tarixiy-madaniy merosi, noyob tabiiy landshaftlari hamda biologik xilma-xilligi uni ekoturizm va qishloq turizmi uchun istiqbolli yo'nalishlardan biriga aylantiradi.

Shu bilan birga, turizmni rivojlantirish jarayonida institutsional muvofiqlashtirishni yanada takomillashtirish, infratuzilma imkoniyatlarini kengaytirish, mahalliy aholi salohiyatini rivojlantirish hamda ekologik muvozanatni saqlash kabi masalalar ham dolzarb ahamiyat kasb etadi. So'nggi ilmiy tadqiqotlarda O'zbekistonda barqaror turizmni rivojlantirish, madaniy merosni saqlash hamda qishloq hududlarida turizm orqali iqtisodiy faollikni oshirish masalalari keng o'rganilmoqda.

Mazkur ilmiy ish ana shu tadqiqotlar doirasini davom ettirib, ekoturizm asosida qishloq turizmini rivojlantirish jarayonida ekologik barqarorlik, iqtisodiy samaradorlik hamda mahalliy jamoalar manfaatlarini uyg'unlashtirish mexanizmlarini tahlil qilishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Turizm sohasidagi ayrim mutaxassislar "barqaror turizm" tushunchasidan ko'ra "barqaror turizm rivojlanishi" atamasini qo'llashni ma'qul ko'radilar. Chunki birinchi tushuncha turizm faoliyatining barcha jihatlarini qamrab olsa, ikkinchi tushuncha turizmning ayrim tarkibiy qismlari yoki yo'nalishlari bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Masalan, uzoq masofali havo transporti kabi ayrim turizm komponentlari hozirgi texnologik imkoniyatlar sharoitida, hatto eng yaxshi amaliyotlardan foydalanilgan taqdirda ham to'liq darajada barqaror bo'lishi murakkab hisoblanadi.

Ekoturizm konsepsiyasi doirasida barqaror rivojlanishni ta'minlashning asosiy ustuvor yo'nalishlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

• tabiatni muhofaza qilishni qo'llab-quvvatlash maqsadida ekoturizm konsepsiyasini targ'ib qilish va rivojlantirish;

• ekoturizm tamoyillari va g'oyalarini mahalliy, hududiy hamda milliy darajada keng joriy etish;

• ekoturizmni tabiatni muhofaza qilishning samarali vositalaridan biri sifatida rivojlantirish;

• tabiatga hurmat asosida shakllangan tabiiy va an'anaviy qadriyatlarni targ'ib qilish;

• mahalliy jamoalarni ekoturizm xizmatlari ko'rsatish hamda infratuzilmani rivojlantirish jarayoniga faol jalb etish;

• ekoturizmni mahalliy aholi daromadlarini oshirish vositasi sifatida rivojlantirish;

• tur operatorlarini mahalliy resurslardan keng foydalanishga rag'batlantirish;

• ekoturizm sohasida sifatli xizmat ko'rsatish tizimini shakllantirish va uni muntazam ravishda takomillashtirib borish [2].

Barqaror turizmning o'rni ushbu faoliyatning jamiyatdagi roli bilan belgilanadi. Turizm tabiiy va inson resurslari, shuningdek jamiyatning madaniy merosiga bog'liq bo'lgan tarmoqlardan biri bo'lgani sababli barqaror rivojlanish jarayonida faol ishtirok etishi muhimdir. Turizm boshqa tarmoqlar bilan hamkorlik qilgan holda barcha turistik faoliyatlar uchun sifatli resurslar ta'minlanishiga hissa qo'shishi zarur.

Turizm zamonaviy davrning muhim hodisalaridan biriga aylangan bo'lib, mahalliy jamoalarning rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. U turli darajalarda ta'sir ko'rsatib, ijtimoiy-iqtisodiy muhitga ko'plab ijobiy imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, ayrim ta'sirlar, ayniqsa tabiiy muhit bilan bog'liq jihatlar, ehtiyotkorlik bilan boshqarishni talab qiladi. Shuning uchun turizmni barqaror rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda tabiiy merosni saqlash, ijtimoiy-madaniy qadriyatlarni asrash hamda turistlar va mahalliy aholining ehtiyojlarini muvozanatli ravishda qondirish alohida ahamiyatga ega [3].

So'nggi o'n yilliklarda turizm bandlik darajasi va jahon yalpi ichki mahsulotidagi ulushi bo'yicha dunyodagi eng yirik tarmoqlardan biriga aylandi. Oxirgi o'ttiz yil davomida turizm sohasi yuqori sur'atlarda rivojlanib, izchil o'sib bormoqda. Bu soha, ayniqsa, tabiiy diqqatga sazovor joylar, yovvoyi tabiat va tabiiy landshaftlarga boy hududlarda yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratmoqda [4].

Barqaror rivojlanish tushunchasi intuitiv jihatdan jozibador bo'lib, xalqaro tashkilotlar va ko'plab hukumatlar tomonidan keng qo'llab-quvvatlanadi hamda qonunchilikda ham o'z aksini topgan. Biroq ushbu tushuncha ba'zan aniq talqin qilish zarurati hamda uni amaliyotda samarali joriy etish bilan bog'liq ayrim murakkabliklar sababli ilmiy muhokamalarga sabab bo'ladi.

Turizm yo'nalishlarida tabiiy resurslar, madaniy meros hamda ijtimoiy muvozanatni saqlash zarurligi xalqaro va milliy darajada e'tirof etilgan. Xalqaro tashkilotlar va Yevropa institutlari ushbu masalaga alohida e'tibor qaratib, mintaqaviy va mahalliy hokimiyat organlari hamda turizm sanoati tomonidan amalga oshirilayotgan sa'y-harakatlarni qo'llab-quvvatlamoqda [5].

Shuningdek, barqaror turizmni rivojlantirishga qaratilgan milliy siyosat hamda mahalliy va mintaqaviy tashabbuslar bugungi kunda jamoatchilik tomonidan ham qo'llab-quvvatlanmoqda. Har bir turistning mas'uliyatli xatti-harakatlari ham ushbu jarayon samaradorligini yanada oshirishi mumkin. Bundan tashqari, mehmonxona yoki transport sohasida faoliyat yurituvchi turizm mutaxassislari ham o'z faoliyatining atrof-muhit va infratuzilmaga turli jihatlardan ta'sir ko'rsatishini anglab yetgan holda barqaror turizm rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga intilmoqdalar [6].

Turizmning barqaror rivojlanishi bugungi kunda muhim zarurat sifatida qaraladi. Bu jarayonda davlat organlari, mahalliy jamoalar, tadbirkorlik subyektlari hamda turizm tashkilotlari muayyan tamoyillarga amal qilishlari lozim [7]. Ushbu tamoyillar quyidagilardan iborat:

• Atrof-muhit o'ziga xos qadriyatga ega bo'lib, ayniqsa turizm faoliyati uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

• Turizm ijtimoiy-iqtisodiy faoliyatning muhim yo'nalishi sifatida qaralib, u atrof-muhit, mahalliy jamoalar hamda turistlar uchun foyda keltirishi lozim.

• Atrof-muhit va turizm o'rtasidagi munosabat shunday rivojlantirilishi kerakki, atrof-muhit turizm faoliyatini va uning uzoq muddatli rivojlanishini qo'llab-quvvatlay olsin. Shu bilan birga, turizm faoliyati atrof-muhitning yomonlashuviga olib kelmasligi, aksincha uni muhofaza qilish, saqlash va yaxshilashga xizmat qilishi zarur.

• Turizm faoliyatini rivojlantirish amalga oshirilayotgan hududning ekologik, ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va me'moriy xususiyatlariga mos ravishda olib borilishi kerak.

• Turizmni rivojlantirish jarayonida turistlarning ehtiyojlari bilan mahalliy aholi hamda turistik hududlarning manfaatlari o'rtasida muvozanat saqlanishi lozim.

• Turizm sanoati, hukumat, atrof-muhitni muhofaza qilishga mas'ul tashkilotlar hamda xalqaro tashkilotlar ushbu tamoyillarga amal qilishi va ularni amaliyotga tatbiq etishda o'zaro hamkorlikni kuchaytirishi zarur.

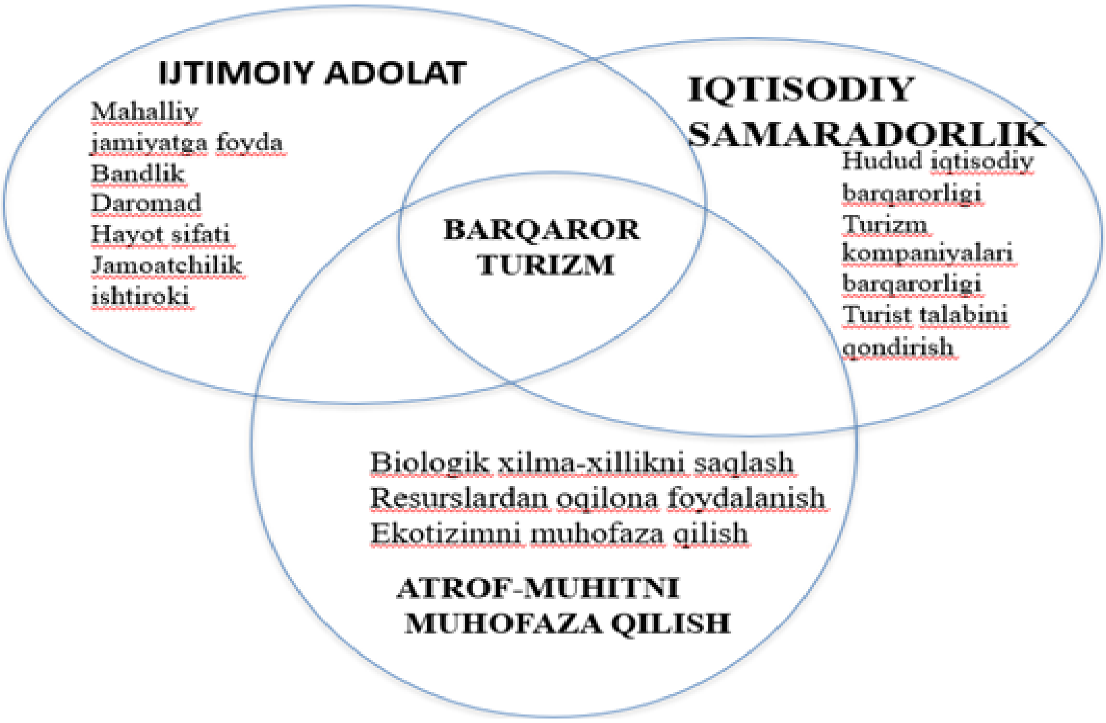

1-rasm. Barqaror rivojlanish modeli

Barqaror turizm rivojlanishining eng muhim maqsadlaridan biri turizm faoliyatining salbiy ta'sirlarini imkon qadar kamaytirishdan iboratdir. Bunga faqat atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan transport vositalaridan foydalanish yoki mavjud transport tizimini ekologik jihatdan takomillashtirish orqali erishish yetarli bo'lmasligi mumkin. Turistlar ham turistik hududlarning muammolari va mavjud cheklovlarini tushunishi hamda ularga e'tiborli munosabatda bo'lishi zarur. Shu sababli ular tur operatorlardan kerakli ma'lumotlarni olishlari, mas'uliyatli xatti-harakatlarni tanlashlari hamda sayohat davomida o'z faoliyatining atrof-muhitga salbiy ta'sirini kamaytirishga intilishlari lozim.

Atrof-muhitni samarali muhofaza qilish uchun turistlar quyidagi talablarga amal qilishlari maqsadga muvofiq:

• Dam olish hududida mavjud resurslardan oqilona foydalanish, mahalliy madaniyat va iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash hamda tabiiy resurslarni asrashga tayyor bo'lish.

• Shaxsiy avtomobil o‘rniga imkon qadar jamoat transportidan foydalanishga intilish, chunki shaxsiy transport turizm muhitiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan asosiy omillardan biri hisoblanadi.

• Dam olish jarayonida shoshilmaslik va bo‘sh vaqtni mazmunli o‘tkazish, chunki boshqa madaniyat va yangi muhitni o‘rganish ma’lum vaqtni talab qiladi.

• Mahalliy an’ana va urf-odatlarga, shuningdek mahalliy aholining turmush tarziga hurmat bilan munosabatda bo‘lish.

• Atrof-muhitni muhofaza qilishga faol qiziqish bildirish hamda rekreatsion faoliyat natijasida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan salbiy ta’sirlarni kamaytirishga intilish.

• Mavjud ekologik muammolar va masalalarga sezgir munosabatda bo‘lish.

• Sayohatlar sonini kamaytirib, dam olish muddatini uzaytirish orqali transport harakatidan kelib chiqadigan salbiy ta’sirlarni kamaytirish.

• Hududning iqtisodiy qiymatini oshiruvchi mahalliy mahsulotlarni qo‘llab-quvvatlash, ya’ni mahalliy mahsulotlarni xarid qilish orqali mahalliy iqtisodiyotga hissa qo‘shish va transport bilan bog‘liq ortiqcha harakatlarni kamaytirish.

Qishloq hududlarini rivojlantirish tushunchasi ilk bor XX asrning ikkinchi yarmida shakllangan bo‘lib, u iqtisodiy globallashuv hamda atrof-muhit o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlash, barqaror rivojlanish tamoyillariga amal qilish va uzoq muddatli istiqbolda iqtisodiy jarayonlarni baholash zarurati bilan bog‘liq holda yuzaga kelgan. Qishloq hududlarini rivojlantirishdan asosiy maqsad individual mehnat unumdorligini oshirish, barqaror jamoa hamda institutsional tizimlarni shakllantirish orqali aholining daromadlarini ko‘paytirishdan iboratdir. Qishloq hududlari shunday tashkil etilishi va boshqarilishi lozimki, ular milliy iqtisodiyot rivojiga hissa qo‘shishi, mavjud salohiyatdan samarali foydalanish hamda qishloq aholisi farovonligini oshirishga xizmat qilishi kerak.

Qishloq hududlari hanuzgacha an’anaviy va ma’naviy qadriyatlarni, xususan etnografik xususiyatlarni, ijtimoiy-iqtisodiy turmush tarzini hamda tabiiy muhitni saqlab kelmoqda. Bu esa qishloq turizmini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Qishloq turizmi boshqa turizm turlari bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, kelajakda rivojlanish salohiyati yuqori bo‘lgan yo‘nalishlardan biri hisoblanadi [8].

Bir qator Yevropa davlatlarida qishloq turizmi turizm sanoatining muhim tarmoqlaridan biri sifatida shakllangan. Qishloq turizmi kamida bir kecha tunab qolish bilan bog‘liq bo‘lgan, shahar va yirik turistik markazlardan tashqarida joylashgan hududlarga amalga oshiriladigan sayohat shakli sifatida ta’riflanadi. Bunda sayyohlar asosan shahar hayotiga xos bo‘lmagan faoliyat turlari bilan shug‘ullanishni maqsad qiladilar. Qishloq turizmi iste’molchilarining asosiy qismini mahalliy turistlar tashkil etsa-da, ushbu yo‘nalishni xalqaro miqyosda rivojlantirishga ham alohida e’tibor qaratilmoqda [9].

Qishloq hududlarida turizmni rivojlantirish boshqa turizm turlari bilan bir qatorda hududiy iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlaydi hamda turistik marshrutlar shakllanishi uchun zarur sharoitlarni yaratadi. Qishloq hududlari nafaqat madaniy turizm ehtiyojlarini qondiradi, balki zamonaviy turistlarning tabiat qo‘ynida dam olish, ekologik toza muhitda hordiq chiqarish kabi talablariga ham javob beradi. Bunday ehtiyojlar ko‘plab rivojlangan mamlakatlarda ham kuzatiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Qishloq turizmi — bu qishloq hududlarida amalga oshiriladigan turizm turi bo‘lib, u hududning tabiiy va antropogen turistik resurslaridan foydalanishga asoslanadi hamda mahalliy aholi uchun iqtisodiy va ijtimoiy manfaatlar keltiradigan faoliyatni o‘z ichiga oladi. Mazkur turizm turi mahalliy hamjamiyat rivojiga xizmat qilishi, bandlikni oshirishi va hududiy iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlashi bilan ahamiyatlidir [10].

Keyingi jadvalda klassik (an’anaviy) turizm va qishloq turizmi o‘rtasidagi asosiy farqlar keltiriladi.

1-jadvalı Klassik (an’anaviy) turizm va qishloq turizmi o‘rtasidagi asosiy farqlar [11]

Tasnif mezonlari	Klassik / standart turizm	Qishloq turizmi
Asosiy faoliyat xususiyati	Faoliyat milliy yoki xalqaro darajada tashkil etiladi	Faoliyat asosan mahalliy darajada, oilaviy shaklda rivojlanadi
Qurilish joylashuvi	Yuqori zichlikdagi tijorat hududlari, joy tanqisligi mavjud	Past zichlikdagi hududlar, ochiq makonda joylashgan
Aholi soni	Turizm faoliyati olib boriladigan shaharlarda odatda 10 mingdan ortiq aholi	Qishloq hududlarida odatda 10 mingdan kam aholi
Infratuzilma	Yaxshi rivojlangan infratuzilma	Kam rivojlangan yoki rivojlanayotgan infratuzilma
Arxitektura	Zamonaviy, yangi qurilishlar	Mahalliy uslubdagi, an’anaviy qurilishlar

Turistik faoliyat tuzilishi	Turizm alohida kasb sifatida, to'liq bandlik	Qishloq xo'jaligi bilan birga olib boriladigan qo'shimcha faoliyat
Ish joyigacha masofa	Yashash joyi va ish joyi orasida katta masofa	Yashash joyi va faoliyat joyi bir-biriga yaqin
Turistlar harakati	Turli segmentdagi turistlar oqimi yuqori	Ma'lum segmentdagi turistlar, oqim kamroq
Mavsumiylik	Mavsumiylik kam ta'sir qiladi	Mavsumiylik kuchli, qishloq xo'jaligi bilan bog'liq
Turist va mezbon munosabati	Rasmiy, shaxsiy bo'lmagan munosabat	Shaxsiy, individual munosabat
Faoliyatni boshqarish	Professional boshqaruv	Kichik yoki oilaviy boshqaruv

Oddiy taqqoslash orqali aytish mumkinki, an'anaviy turizm sanoatlashtirish tendensiyasining kuchayishi, shahar muhiti, yuqori zichlik va shovqin bilan tavsiflansa, qishloq turizmi esa, aksincha, tinch, sokin va dam olish uchun qulay tabiiy muhitni taqdim etadi. Tabiiy muhit hududning o'ziga xos rang-barangligi va atmosferasini shakllantiradi hamda turistik jozibadorlikni oshiradi [11].

Ekoturizm tushunchasi insonning tabiat ne'matlaridan oqilona foydalanishi bilan birga, avval zarar ko'rgan tabiiy muhitni tiklash, qayta tashkil etish hamda uni asrash imkoniyatlarini ham nazarda tutadi [7].

Dastlab ekoturizm asosan qo'riqlanadigan tabiiy hududlarda qo'llanilgan bo'lsa, keyinchalik uning amal qilish doirasi kengayib, turizmning boshqa shakllariga ham tatbiq etila boshladi. O'zining xususiyatlariga ko'ra, ekoturizm boshqa turizm turlaridan tabiatga yaqinligi hamda turistik resurslardan oqilona foydalanishga asoslanishi bilan farq qiladi [11].

Tabiatni o'rganishga bo'lgan qiziqishning ortishi hamda dunyoning turli hududlaridan kelayotgan ekologik muammolar haqidagi ogohlantiruvchi signal va ilmiy xulosalar natijasida sayohatning yangi etikasi shakllandi va u ekoturizm deb nomlana boshladi [3].

Ekoturizm barqaror turizmning amaliy shakli sifatida qaraladi. Ekoturizm bilan shug'ullanuvchi nufuzli xalqaro tashkilotlardan biri — T.I.E.S. (International Ecotourism Society) — ekoturizmni quyidagicha ta'riflaydi: "Ekoturizm — bu tabiiy hududlarga mas'uliyatli sayohat bo'lib, u atrof-muhitni asrashni ta'minlaydi va mahalliy aholi farovonligini qo'llab-quvvatlaydi" [12].

Ekoturizm shunday turizm shakliki, unda turistlarning asosiy maqsadi tabiatni kuzatish hamda tabiat bilan bog'liq mahalliy an'ana va urf-odatlar bilan tanishishdan iborat bo'ladi. Shu bilan birga, ekoturizm quyidagi shartlarga javob berishi lozim:

• tabiatni muhofaza qilish va saqlashga hissa qo'shishi;
• mahalliy mehnat resurslaridan samarali foydalanishi;
• ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lishi;
• turistlar hamda mahalliy aholi o'rtasida tabiatga hurmatni shakllantirishi;
• tabiiy va ijtimoiy-madaniy muhitga minimal darajada salbiy ta'sir ko'rsatishi [11].

Dunyo miqyosida tabiat qo'ynida, ayniqsa qishloq hududlarida dam olishni istovchilar soni tobora ortib bormoqda. Zamonaviy shahar hayotining yuqori sur'atlaridan charchagan hamda tinch va tabiiy muhitda hordiq chiqarishni istovchi turistlar uchun qishloq hududlari tobora jozibador bo'lib bormoqda. Shu sababli tabiat bag'rida amalga oshiriladigan turizm shakllari umumiy holda ekoturizm deb ataladi va uning rivojlanishi ko'plab mamlakatlarda izchil shakllanib bormoqda [13].

Turli ta'riflar mavjud bo'lishiga qaramay, aksariyat olimlar ekoturizmni quyidagi uchta asosiy mezon asosida tavsiflaydilar:

a) atrof-muhitni muhofaza qilishni ta'minlashi;

b) mahalliy hamjamiyatning faol ishtirokini ta'minlashi;c) iqtisodiy jihatdan samarali bo'lishi hamda o'zini o'zi moliyalashtira olishi [14].

2-jadvalıo Ommaviy turizm va ekoturizm o'rtasidagi asosiy farqlar [15]

Ommaviy turizm xususiyatlari	**Ekoturizm xususiyatlari**
Turistlar soni ko'p, katta guruhlar	Turistlar soni kam, kichik guruhlar
Shahar hududlarida rivojlangan	Asosan qishloq va tabiiy hududlarda rivojlangan
Umumiy marketing faoliyati	Ekologik marketing faoliyati
Bozorni kengaytirish uchun o'rtacha narxlar	Bozorni tartibga solish uchun yuqoriroq narxlar
Tabiiy muhitga kuchli ta'sir	Tabiiy muhitga minimal ta'sir
Nazorat qilish imkoniyatlari keng	Nazorat qilish imkoniyatlari cheklangan

Boshqaruv makroiqtisodiy tamoyillarga asoslanadi	Boshqaruv mahalliy iqtisodiy tamoyillarga asoslanadi
Turist va mahalliy aholi o'rtasida rasmiy munosabat	Turist va mahalliy aholi o'rtasida shaxsiy munosabat
Umumiy rivojlanish maqsadlari ustun	Mahalliy rivojlanish maqsadlari ustun
Ko'ngilochar va ommaviy dam olish faoliyati	Ta'limiy, ekologik va madaniy yo'naltirilgan faoliyat
Turizm infratuzilmasi intensiv rivojlangan	Turizm infratuzilmasi cheklangan yoki ehtiyotkor rivojlanadi

Ekoturizmning barqaror rivojlanishini ta'minlash samarali boshqaruv tizimini joriy etish bilan bog'liq bo'lib, bu zamonaviy sharoitda tobora ortib borayotgan va murakkablashayotgan turistlar ehtiyojlari hamda talablarini qondirish zarurati bilan izohlanadi [12].

Barqaror qishloq turizmini rivojlantirish quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi:

• turistik resurslardan barqaror foydalanish;

• qishloq hududlarining tabiiy, madaniy va ijtimoiy xilma-xilligini saqlab qolish;

• agroturizmni milliy, mintaqaviy va mahalliy rivojlanish strategiyalariga integratsiya qilish;

• mahalliy hokimiyat organlarini jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashda, shuningdek tabiat va madaniy qadriyatlarni muhofaza qilishda qo'llab-quvvatlash;

• mahalliy hamjamiyatni turizm sohasiga jalb etish, mahalliy turistik mahsulotlarni rivojlantirish va targ'ib qilish tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash hamda atrof-muhit va madaniy merosni himoya qilish;

• agroturizmni barqaror rivojlantirish uchun mahalliy aholi orasidan mutaxassislarni tayyorlash, doimiy malaka oshirish va kasbiy treninglarni tashkil etish;

• agroturizmni marketing jihatdan faol targ'ib qilish;

• turizm faoliyatini hamda tabiiy muhitni muhofaza qilish bo'yicha chora-tadbirlarni ilmiy tadqiq etish va doimiy monitoring olib borish.

Qishloq turistik hududlarini tanlashning asosiy sabablaridan biri shundaki, turistlar tabiiy muhitning yuqori sifati hamda inson tomonidan yaratilgan, ammo tabiat bilan uyg'unlashgan landshaftlardan bahramand bo'lishni istaydilar. Hududning jozibadorligini ta'minlash uchun atrof-muhit sifatini saqlab qolish muhim shart hisoblanadi.

Ekoturizm bo'yicha asosiy yo'riqnomalar AQShning Rod-Aylend shtatida o'tkazilgan Barqaror turizm sammitida Turizm laboratoriyasi tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, ular quyidagilardan iborat [3]:

• "Avvalo zarar yetkazma" tamoyili — turistik hududdan oqilona foydalanish, uni haddan tashqari ekspluatatsiya qilmaslik;

• rivojlanish bosimini oldindan baholash va tabiiy landshaftlar, tarixiy obidalar hamda mahalliy madaniyatni saqlab qolishga qaratilgan boshqaruv choralarini qo'llash;

• resurslarni tejash, ifloslanishni kamaytirish, chiqindilarni qisqartirish, energiya va suvdan oqilona foydalanish hamda kimyoviy vositalardan foydalanishni imkon qadar cheklash;

• mahalliy madaniyat va an'analarni hurmat qilish, turistlarni mahalliy odob-axloq qoidalari bilan tanishtirish hamda mahalliy aholining turistlar talablarini tushunishini ta'minlash;

• miqdor emas, sifat tamoyiliga amal qilish, turizm samaradorligini turistlar soni bilan emas, balki ularning qolish muddati, sarflangan mablag' taqsimoti va xizmat sifati bilan baholash.

Mazkur tamoyillar ekoturizm xizmatlaridan foydalanuvchilar hamda ushbu xizmatlarni ko'rsatuvchi subyektlar uchun birdek muhim hisoblanadi.

Bugungi kunda rivojlangan jamiyatda atrof-muhit bilan uyg'un yashash, tabiat qo'ynida ko'proq vaqt o'tkazish, toza, sokin va tabiiy hududlarga yaqin bo'lish istagi tobora kuchayib bormoqda [16].

Ekoturistlar kimlar va ular nimani kutadilar?

Tadqiqotlarga ko'ra, ekoturistlarning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

• yoshi odatda 30–59 yosh oralig'ida bo'ladi;

• yuqori ma'lumotga ega va ijtimoiy mavqei nisbatan yuqori shaxslar;

• o'rtacha daromaddan yuqori daromadga ega bo'lgan shaxslar.

Ekoturistlar odatda quyidagi talablarni ilgari suradilar:

• yuqori sifatli xizmatlar;

• professional mahalliy gidlar;

• kichik guruhlar (odatda 15 kishigacha);

• ta'limiy va ma'rifiy dasturlar;

• mahalliy mahsulotlardan tayyorlangan sifatli taomlar;

• shovqindan uzoq, tinch hududlar;

• oddiy, ammo toza va qulay joylashuv;

• atrof-muhitni muhofaza qilishga e'tibor (turistlar sarflagan mablag'ning ma'lum qismi tabiatni saqlashga yo'naltirilishini ma'qul ko'radilar) [6].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Turizm — bu ijtimoiy faoliyat turi bo'lib, unda shaxs yoki shaxslar guruhi dam olish, biznes yoki boshqa ehtiyojlarni qondirish maqsadida o'zining doimiy yashash muhitidan tashqariga qisqa muddatga sayohat qiladi. Bugungi kunda turizm global miqyosda keng tarqalgan faoliyatga aylangan. U tovar va xizmatlar uchun to'lovlar orqali katta miqdorda daromad keltiradi hamda turizm bilan bog'liq xizmat ko'rsatish sohalarida yangi ish o'rinlari yaratilishiga imkon beradi.

Barqaror va mas'uliyatli qishloq turizmini rivojlantirish ekologik yondashuvni qo'llamasdan turib amalga oshirilishi qiyin. Shu sababli turizm ekologiyasi qishloq hududlarida turizmni mahalliy tabiiy, ijtimoiy va madaniy resurslarga tayangan holda rivojlantirishga yordam beradi. Biroq turizm tizimining barcha ishtirokchilari, jumladan turistlar ham barqarorlik tamoyillariga amal qilgan holda faol va mas'uliyatli xatti-harakatlarni davom ettirishlari zarur.

Mazkur yondashuv ayniqsa ekoturizm uchun muhim ahamiyatga ega. So'nggi yillarda turizm sanoatining ayrim yo'nalishlarida, xususan dengiz va tog' turizmi hududlarida, tabiiy resurslardan foydalanish hajmining ortib borishi kuzatilmoqda. Bunday sharoitda biologik xilma-xillikning ayrim elementlari ma'lum darajada xavf ostida qolishi mumkin. Bu esa o'z navbatida ekoturizm hamda turizmning boshqa muqobil shakllari rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi ehtimolini yuzaga keltiradi.

Ekoturizm va qishloq turizmini barqaror rivojlantirish bo'yicha takliflar

1. Ekologik tamoyillarga asoslangan turizm boshqaruv tizimini joriy etish.
2. Qishloq hududlarida turizmni rivojlantirishda tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, biologik xilma-xillikni saqlash hamda ekologik muvozanatni ta'minlashga qaratilgan boshqaruv mexanizmlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.
3. Ekoturizmni milliy va hududiy rivojlanish strategiyalariga integratsiya qilish.
4. Qishloq turizmi va ekoturizmni rivojlantirish davlatning uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish dasturlari, hududiy rivojlanish strategiyalari hamda yashil iqtisodiyot siyosati bilan uyg'un holda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq.
5. Mahalliy hamjamiyat ishtirokini kuchaytirish.
6. Turizmni rivojlantirish jarayonida mahalliy aholining faol ishtirokini ta'minlash, oilaviy turizm, agroturizm va hunarmandchilik faoliyatini qo'llab-quvvatlash orqali barqaror daromad manbalarini shakllantirish muhim hisoblanadi.
7. Kichik guruhli va sifatga yo'naltirilgan turizm modelini qo'llash.
8. Ekoturizmda turistlar sonini oshirishdan ko'ra xizmat sifatini oshirish, kichik guruhlar bilan ishlash hamda yuqori qo'shimcha qiymat yaratishga yo'naltirilgan modelni qo'llash barqaror rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Nastase C., (a), (July 2006). Sustainable development and sustainable tourism, The Commerce Journal, no.7 , pp. 5-7.
2. Nastase C., (b), (July 2006). Ecotourism in Piatra Craiului National Park, The Commerce Journal, no.7, pp. 24-29.
3. Nistoreanu P., Dorobanţu M.R., Tuclea E. C, (c), (2011). „Strategic directions in sustainable tourism development through rural tourism activities", Forum Ware International, Special Issue 1/2011 – Excellence in Business, Commodity Science and Tourism, issued by International Society of Commodity Science and Technology in cooperation with the German Society of Commodity Science and Technology and the Austrian Society of Commodity Science and Technology ISSN 1810-7028, http://forumware.wu-wien.ac.at, pp. 116 123.
4. Akpan E.I., Obang C.E., (March 2012). Tourism: A Strategy for Sustainable Economic Development in Cross River State Nigeria, International Journal of Business and Social Science, Vol. 3 No. 5, pp. 124-129
5. Tao T., Wall G., (2009). Tourism as a sustainable livelihood strategy, Tourism Management, vol. 30, Elsevier Ltd., pp. 90-98; doi:10.1016/j.tourman.2008.03.009
6. Popa Branza., (2007). Sustainable tourism development, the Tribuna Economica Journal, No.8, pp. 64-66.
7.]Glăvan Vasile, (2003). Turism rural, Agroturism, Turism durabil, Ecoturism, Economica Publishing House, Bucharest, p. 140.
8. Nistoreanu P., Marinela G., (coordinators), (2011). Turismul rural. Tratat, C.H. Beck, Publishing House, Bucharest, pp.113
9. Pesonen J., Komppula R., Kronenberg C., Peters M., (2011). Understanding the relationship between push and pull motivations in rural tourism, Tourism Review, Vol. 66 Issue: 3, pp. 32 – 49, Emerald Group Publishing Limited, ISSN 1660-5373
10. Surugiu C., (2008). Dezvoltarea turismului rural din perspectiva formării şi perfecţionării profesionale a resurselor umane, Universitara Publishing House, Bucharest, pp. 13.
11. Nistoreanu P., (coordinator), (2010). Managementul durabil al comunităţilor rurale şi turismul, ASE Publishing House, Bucharest, pp. 150.

12. http://www.ecotourism.org/site/c.orLQKXPCLmF/b.4835303/k.BEB9/What_is_Ecotourism__The_Internati onal_Ecotourism_Society.htm, 08.03.2011
13. Nistoreanu P., (2005). The Ecotourism - Element of the Sustainable Development of the Local Rural Communities in Romania, The Amfiteatru Economic Journal, no. 18, pp.42-48 (ISI Journal)
14. http://www.planeta.com/ecotravel/tour/definitions.html
15. Anca Turtureanu, Cornelia Tureac, Bogdan Andronic, Alexandra Ivan, Alin Filip - Ecotourism - the Main Form of Tourism - Exploitation of Protected Natural Areas, Acta Universitatis Danubius, Œconomica, Vol 7, No. 2 (2011), pp. 69-77, Print ISSN: 2065-0175, Online ISSN: 2067 – 340X online and on the web site

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2026. № 3

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz